

MISSÄ JÄRJESTYKSESSÄ JA MIKSI?

— EEVA LINDÉNIN NÄKEMYKSIÄ
SUOMEN KIELEN SANAJÄRJESTYKSESTÄ

—
LIISA RAEVAARA

Yksi keskeisimmistä Eeva Lindénin kiinnostuksen kohteista oli suomen kielen sanajärjestys. Hän kirjoitti sen ongelmista Virittäjään kuusi artikkelia. Niistä neljä käsittelee ns. inversiokysymystä, subjektin ja predikaatin keskinäistä järjestystä sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi Lindénin tarkastelee finiittiverbin ja sen määritteiden järjestystä (1959) sekä kieltolauseen sanajärjestystä (1963). Suomen kielen sanajärjestystä koskeva keskustelu kiertyi yleisestikin 1900-luvun alkupuoliskolla ja vielä pitkälti 50- ja 60-luvuillakin juuri inversion ympärille. Tässä kirjoituksessa tarkastelen Lindénin tähän aiheeseen liittyviä artikkeleita sekä pyrin lyhyesti hahmottamaan sitä, millaisen fennistisen keskustelun osaksi ne sijoittuvat.

NÄKEMYKSIÄ SUBJEKTIN JA PREDIKAATIN KESKINÄISESTÄ JÄRJESTYKSESTÄ VUOSISADAN ALKUPUOLISKOLLA

Viime vuosisadan lopulla alettiin kiinnittää huomiota siihen, että germaanisten kielten, ennen kaikkea ruotsin automaattinen inversio vaikutti suomen kirjakieleen. Epäsuora sanajärjestys eli subjektin sijoittuminen predikaatin jälkeen oli alkanut vakiintua ruotsin mallin mukaisesti predikaatin määreellä alkavissa lauseissa sekä päälausetta seuraavissa jälkilauseissa. Koska puhtaan kielen ihanne oli vallitsevin motiivi oikeakielisyysspyrkimysten taustalla (ks. Karvonen 1993), tämä vieras vaikutus haluttiin kitkeä suomen kielestä pois. Asian teki kuitenkin ongelmalliseksi se, että vaikka suomen kielessä sanajärjestys onkin yleensä suora, fennistit olivat yhtä mieltä myös siitä, että suomessa sanojen järjestys on suhteellisen vapaa. Epäsuoraakin sanajärjestystä esiintyi runsaasti paitsi kirjakie-

▷

lessä myös kansankielessä, jossa sillä oli oma ilmaisutehtävänsä. Miten siis osoittaa jotkin sanajärjestykset aiheettomiksi ja vierasperäisiksi, kun toisaalta — Setälän (1883: 157) kuvausta lainaten — »sanojen järjestys on vapaasti liikkuvassa, luonnonraittiissa kansankielessä hyvin vaihtelevainen — ja noudattaa etupäässä aistin ja tunteen säätämiä lakeja»?

Inversiota käsittelevissä kannanotoissa lähtökohtana olivat toistuvasti ne periaatteet, jotka Setälä oli kirjannut Suomen kielen lauseoppiinsa. Setälän mukaan (1891: § 133) suomen kielessä tavallinen sanajärjestys on sellainen, että subjekti tai sen edustaja (esim. passiivilauseen objekti tai omistusrakenteessa omistajaa ilmoittava lauseenjäsen) käy predikaatin edellä. Poikkeuksiakin edellä mainitusta tavallisesta järjestyksestä kuitenkin on (§ 134): subjekti voi käydä predikaatin jäljessä erityisiä tarkoituksia varten, usein silloin kun halutaan osoittaa jokin esine tuntemattomaksi, ennen mainitsemattomaksi tai kun halutaan antaa jollekin lauseenjäsenelle tavallista suurempaa painoa.

Setälän sanajärjestyksestä koskevat kommentit on muotoiltu lähinnä vallitsevaa käytäntöä kuvaaviksi. Selkeämmin oikeakielisyyden kannalta sanajärjestyksestä käsittelee E. A. Saarimaa. Kielenoppaassaan Hyvää ja huonoa suomea (1930: 89–92) hän toteaa, että suomen kielen sanajärjestys on luonnostaan vapaa ja joustava, mutta ruotsin kieli on vaikuttanut siihen paljon ja haitallisesti. Subjekti on alettu sijoittaa jälkilauseissa ja predikaatin määräyksellä alkavissa lauseissa kaavamaisesti predikaatin jälkeen, vaikka tällainen epäsuora sanajärjestys on aiheellinen vain silloin, kun subjekti on tuntematon, sellainen josta ei ole ollut ennen puhetta. Saarimaan mukaan subjektin ja predikaatin keskinäisen järjestyksen ratkaisee siis nimenomaan se, onko subjekti ennen mainittu eli spesiekseltään määrätty. Myöhemmin ilmestyneeseen Kielenoppaaseen Saarimaa on tosin lisännyt huomautuksen ja yhden esimerkin siitä, että subjektin painotuskin voi vaatia käyttämään epäsuoraa sanajärjestyksestä (1947a: 198–202).

Toisaalta, kun Saarimaa kirjoittaa vain subjektin mainittuudesta, Setälä kommentoi tunnettuuden ja sanajärjestyksen yhteyttä kahdesta näkökulmasta. Hän kirjoittaa lauseopissaan »tunnetuista, ennen mainituista» sekä »tuntemattomista, ennen mainitsemattomista lauseenjäsenistä», mutta kuvaa toisaalla myös uuden ja vanhan tiedon jakaumaa lauseessa (1883: 157): »Se ajatuksellinen subjekti, mikä jo ajatuksessa on ennakkolta tunnetuna, ennalta olevana, ja jolle uusia määräyksiä osoitetaan, se lauseessakin — on asetettava ennen määräävää predikaattia. Se subjekti taas, mikä vasta vaikutustensa, ominaisuutensa, määräystensä kautta tulee tunnetuksi, on ajatuksessakin jotakin jäljestäpäin olevaa, ja se siis on lauseessakin asetettava sen predikaatin jälkeen, joka ilmoittaa ne ennakkolta tunnetut vaikutukset, mitkä tekevät subjektin tunnetuksi».

Vastaavaan, joskin täsmällisempään tapaan sanajärjestyksen ja tunnettuuden kytkentää käsittelee Lauri Hakulinen kirjassaan Suomen kielen rakenne ja kehitys (1946: 182). Hän toteaa, että suomen kielessä sanajärjestyksellä osoitetaan pääasiallisesti ns. psykologisen subjektin ja psykologisen predikaatin eroa. Psykologinen subjekti on suhteellisen tunnettu tai tunnetuksi edellytetty asia, se mistä jotakin sanotaan. Psykologinen predikaatti taas se, mitä subjektista sanotaan. Se ilmaisee suhteellisen uutta ja siis mielenkiintoisempaa asiaa, joten sillä on lauseessa painollisempi asema kuin psykologisella subjektilla. Sanajärjestyksen ja ilmauksen definiittisyyden yhteyttä Hakulinen käsittelee erikseen luetellessaan keinoja, joilla suomen kielessä ilmaistaan spesiestä (s. 194–199). Hakulisen mukaan sanajärjestys voi kuitenkin ilmaista spesiestä vain yhdessä painotuksen kanssa.

SUOMEN KIELEN SANAJÄRJESTYKSESTÄ

Eeva Lindénin artikkeli »Suomen kielen sanajärjestyksestä» ilmestyi Virittäjässä 1947. Siinä hän lähtee liikkeelle sanajärjestyksen opettamisen hankaluudesta. Lindénin mukaan kieliopissa esitetyt sanajärjestyksestä koskevat säännöt perustuvat ohimennen tehtyihin havaintoihin ja ovat siksi niin väljiä, että erilaisille tulkinnoille jää tilaa. Hän kritisoi myös sitä, että sanajärjestyksestä on pyritty ohjaamaan hatarin perustein ilman tarkemman tutkimuksen tukea, mikä on johtanut siihen, että inversiota on alettu välttää kaavamaisesti ottamatta huomioon, millaisia ilmaisutehtäviä epäsuoralla sanajärjestyksellä suomen kielessä on.

Lindénin mukaan Saarimaa pitää liian yksioikoisesti subjektin spesiestä¹ ainoana subjektin ja predikaatin keskinäiseen järjestykseen vaikuttavana seikkana. Lindén ottaa esiin sen, että Setälän Suomen kielen lauseopissa inversio mainitaan myös keinoksi antaa jollekin lauseenjäsenelle tavallista suurempaa painoa, ja toteaa, että kansankielessä predikaatin painokkuudesta aiheutuva inversiotyyppi onkin yleinen. Perusteluna on joukko murre-esimerkkejä, joissa tunnettu subjekti seuraa painollista predikaattia mm. jälkilauseissa, päälausetta seuraavissa rinnasteisissa lauseissa ja predikaatinmääräyksellä alkavissa lauseissa. Artikkelissaan Lindén päätyykin siihen, että epäsuora tai suora sanajärjestys riippuu pääasiallisesti siitä, kumpaa halutaan enemmän painottaa: subjektia vai predikaattia.

Lindén toteaa kuitenkin myös, että sanajärjestysasiassa on vielä paljon tutkittavaa. Hän esittää havaintoja mm. siitä, miten subjektin ja predikaatin painotukseen vaikuttaa paitsi niiden keskinäinen järjestys myös se, millaisiin kohtiin lauseessa subjekti ja predikaatti sijoittuvat. Saadakseen painoa sanan täytyy samalla joutua lauseessa sellaiseen kohtaan, joka »kielen oman luonteen mukaisesti» on painokas eli suomessa joko lauseen alkuun tai loppuun. Siten subjektin sijoittuminen predikaatin jälkeen ei ilmaise välttämättä subjektin uutuutta ja painokkuutta, vaan se voi merkitä myös predikaatin painottamista, jos predikaatti jää näin lauseen alkuun. Lisäksi Lindénin mukaan painotukseen vaikuttaa myös lauseen rytmi, subjektin tai predikaatin viereen sijoittuvan sanan paino.

SANAJÄRJESTYKSESTÄ JA PAINOTUKSESTA

Lindénin artikkelin jäljessä seuraa Saarimaan vastine (1947b: 331–334), jossa todetaan Lindénin polemiikin Kielenopasta vastaan olevan »hyvin vähän aiheellista». Saarimaa kertoo kyllä maininneensa painotuksen ja rytminkin merkityksestä, mutta lisää, ettei ole pitänyt »tämän seikan perusteellista käsittelyä tarpeellisena, koska oikeaa painotusta häiritsevää sanajärjestyksestä ei ole huomattavasti esiintynyt». Omaksi kannakseen Saarimaa ilmoittaa sen, että painotus vaikuttaa spesieksen lisäksi suoran tai epäsuoran sanajärjes-

¹ Erään esimerkin analyysin yhteydessä (s. 326) Lindén nostaa esille myös sen, ettei spesieksen definiittisyyttä voi määrittellä vain sen mukaan, ilmaiseeko sana jotakin, mistä on ennen ollut puhetta, koska sana voi ilmaista myös jotain yleisesti tunnettua.

tyksen käyttöön, mutta sanajärjestys ei kuitenkaan pääasiallisesti riipu siitä.

Lindénin artikkelissa ja Saarimaan vastineessa keskeiseksi kysymykseksi nousee se, missä määrin painotus ja toisaalta subjektin spesies vaikuttavat subjektin ja predikaatin keskinäiseen järjestykseen. Kirjoittajien argumentoinnin seuraaminen on kuitenkin hankalaa, koska esimerkeissä ei ole mukana kontekstia, eikä useinkaan ole selvää, millä perusteella ilmauksen definiittisyys määräytyy tai mitä painotuksella kulloinkin tarkoitetaan. Toisaalta sanajärjestystä käsitellään keinona ilmaista kirjoittajan tai puhujan haluamaa painotusta, toisaalta sekä Lindén että Saarimaa kirjoittavat oikeasta ja luonnollisesta painotuksesta, jonka kanssa sanajärjestyksen ei pitäisi olla ristiriidassa. Yksi »oikean painotuksen» kriteeri näyttää olevan se, että uuteen asiaan viittaavat sanat ovat luonnostaan painollisempia kuin tunnettuihin asioihin viittaavat, mutta muunkinlaisia painotukseen vaikuttavia taustaoletuksia kommenttien takaa heijastuu: Saarimaa toteaa mm. (s. 334), että »lauseen *Linnan tornissa siniristilippu liehui jo perjantaina* pitäisi kirjoittajan tarkoituksen mukaan kuulua: *Linnan tornissa liehui jo perjantai-iltana siniristilippu*, sillä sana *siniristilippu* on huomattavasti painokkaampi lauseen muita sanoja, se on siinä kaikkea hallitseva psykologinen predikaatti, joten sille kuuluu asema, jossa se saa voimakkaimman painon.»

KETTUSEN, SADENIEMEN JA HAKULISEN KOMMENTIT

Vuonna 1949 ilmestyi Eeva Lindénin opettajan Lauri Kettusen teos Hyvää vapaata suomea. Siinä (s. 171–183) Kettunen kritisoi kitkerästi inversion vastustajia siitä, että he ovat kahlinneet suomen sanajärjestystä ja tappaneet tyylin. Kettunen myös referoi Lindénin Virittäjässä julkaistua artikkelia ja asettuu tämän kannalle siinä, että nimenomaan painotus ratkaisee sanajärjestyksen. Lisäksi Kettunen toteaa, että kyseinen »tieteellinen pikku tutkielma – – osoittaa erehdykseksi umpimähkäisesti vatvotun väitteen, että kansankieli ei tuntisi ja käyttäisi sanajärjestystä, joka on tuomittu muukalaisuudeksi» (s. 181).

Matti Sadeniemi arvosteli Kettusen kirjan samana vuonna Virittäjässä (1949: 340–345). Kyseisessä lehdessä oli myös Lauri Hakulisen kirjoitus Sanajärjestyksemme tutkittavuudesta (s. 346–349). Sekä Sadeniemi että Hakulinen arvioivat Kettusen kritiikin Saarimaan sanajärjestyskannanottoja kohtaan aiheettomaksi. Sadeniemi tosin toteaa, ettei itse puhuisi niinkään subjektin spesieksistä sanajärjestykseen vaikuttavana piirteenä vaan mieluummin subjektin painollisuudesta eli siitä, onko se lauseessa uusi tai tärkeä seikka, psykologinen predikaatti, vai vanha tai itsestään selvä eli psykologinen subjekti². Hakulisen kirjoituksen lopussa on myös alaviite, jossa hän toteaa Kettusen antavan kirjassaan harhaanjohtavan selostuksen »tohtori Eeva Lindénin hyviä näkökohtia sisältävästä – – sanajärjestys-kirjoitelmasta». Hakulisen mukaan Lindén ei suinkaan osoita, että kansankielessä esiintyisi muukalaisuudeksi tuomittua sanajärjestystä, koska »kaikille turhan inversion vastustajille ovat tietenkin olleet tuttuja aiheelliset kansankielen inversiot, joihin tohtori Lindén kirjoituksessaan viittaa.»

² Tälle kannalle asettui myös Lauri Hakulinen seuraavana vuonna ilmestyneessä, Kettuselle suunnatussa lyhyessä kommentissaan (1950: 353).

SUBJEKTIN PAINOTUKSESTA LAUSERYTMIIIN

Eeva Lindén palaa inversiokysymykseen 1952 artikkelissaan »Inversio verbinmääräyksellä alkavissa lauseissa». Käsiteltävänä on nyt siis vain yhdentyypisiä lauseita. Rajauksen motiivina on todennäköisesti pyrkimys tarkempaan empiiriseen analyysiin. Lisäksi esimerkit on poimittu pääosin savolaismurteista, koska Lindén otaksuu sanajärjestyksen vaihtelevan eri murteissa.

Artikkelinsa alussa Lindén toteaa murrenäytteistä löytyvän runsaasti esimerkkejä siitä, että inversiolauseissa on kyse muustakin kuin vain subjektin tähdentämisestä. Perusteluksi hän esittelee ensinnä joukon inversiolauseita, joissa subjekti (tai siihen verrattava lauseenjäsen) ilmaisee jotakin, josta on edellä ollut puhetta tai jota täytyy pitää puhujan kannalta katsottuna yleisesti tunnettuna. Lindénin mukaan ei ole syytä olettaa, että tällaisissa lauseissa subjektia tahdottaisiin erityisesti tähdentää. Toiseksi esitellään sellaisten inversiotapausten ryhmä, joissa subjekti joko uutuutetaan tai muusta syystä vaatii erityistä huomiota. Koska inversiota esiintyy sekä silloin, kun subjektia erityisesti painotetaan, että silloin, kun se jää suhteellisen painottomaksi, on inversion syytä etsittävä jostain muualta kuin subjektin painollisuudesta.

Seuraavaksi Lindén ottaakin tarkasteltavakseen predikaatin määräyksen painollisuuden ja vertaa käsittelemiään inversiolauseita sellaisiin suoraa sanajärjystä noudattaviin lauseisiin, joissa predikaatin määräystä seuraa subjekti. Analyysissaan Lindén päätyy siihen, että lauseenalkuinen adverbiaali tuntuu suoraa sanajärjystä käytettäessä jäävän painottomammaksi kuin sellaisissa lauseissa, joissa adverbiaalia seuraa predikaatti. Toisin Lindén esittää myös epäilyn, että subjektin ja predikaatin järjestykseen vaikuttavat muutkin tekijät kuin lausetta aloittavan predikaatinmääräyksen painollisuus: esimerkiksi lauseissa, joissa verbin finiittimuoto on painoton ja väritön, kopulan kaltainen, epäsuora sanajärjestys vaikuttaa yleiseltä.

Lindén pyrkii siis hahmottamaan subjektin ja predikaatin keskinäistä järjestystä moniulotteisempänä ilmiönä kuin vain näiden lauseenjäsenten ominaisuuksiin kytkeytyvänä piirteenä. Ensimmäisessä sanajärjystä käsittelevässä artikkelissaan hän ottaa esille sen, että subjektin spesieksen lisäksi inversion syynä voi olla myös painotus sekä se, millaisiin paikkoihin ja millaisten sanojen viereen subjekti ja predikaatti eri sanajärjestysvaihtoehdoissa joutuvat. Toisessa inversioartikkelissaan Lindén puolestaan hylkää oletuksen, että subjektin paino sinänsä olisi ratkaiseva, mutta hän korostaa subjektin ja predikaatin sekä niiden vieressä sijaitsevien sanojen suhdetta, painottoman ja painollisen aineksen rytmitymistä lauseessa.

PAINOTUKSESTA KOHTI MUITA SANAJÄRJESTYKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

Seuraavassa inversiota käsittelevässä kaksiosaisessa artikkelissaan »Inversiosta ja lausepainotuksesta» (1967/1968) Lindén argumentoi edelleen sitä oletusta vastaan, että subjektin tai predikaatin painotus olisi ratkaiseva sanajärjestykseen vaikuttava tekijä. Hän aloittaa tarkastelunsa epäsuoraa sanajärjystä noudattavista eksistentiaalilauseista ja

Setälän lauseopissa esitellystä ja sen myötä kieliopissa ja kielenoppaissa toistuvasta lauseyydestä *tuvassa on ukko*. Se on ollut esimerkkinä inversiosta, jonka tehtävänä on subjektin osoittaminen tuntemattomaksi, mikä Lindénin mukaan tarkoittaa myös sitä, että inversio olisi yhteydessä subjektin painollisuuteen. Toinen kieliopissa esiintyvä inversiotyyppi *on ukko tuvassa / on tuvassa ukko* on todettu mahdolliseksi silloin, kun predikaatti on painollinen ja mainittu. Näiden kielioppien esimerkkilauseiden vastapainoksi Lindén on poiminut joukon murrekokoelmien epäsuoria eksistentiaalilauseita. Hän analysoi niiden painosuhteita ja päätyy siihen, että subjektin ja predikaatin painotus vaihtelee eri lauseissa, vaikka niiden sanajärjestys onkin peruspiirteiltään sama. Siksi epäsuoraa sanajärjestystä ei voi selittää painotukseen vedoten.

Lisäksi Lindén esittää, ettei myöskään subjektin indefiniittisyyttä voi ongelmitta pitää eksistentiaalilauseen epäsuoran sanajärjestyksen perusteena, koska murteissa ovat tavallisia sellaisetkin tapaukset, joissa eksistentiaalilauseetta aloittaa indefiniittinen subjekti. Tässä yhteydessä Lindén kiinnittää huomiota myös esimerkkiensä kontekstiin, muun muassa siihen miten tarkasteltava lause liittyy haastattelijan kysymykseen. Lindén toteaaakin, että eksistentiaalilauseetta aloittava indefiniittinen subjekti näyttää liittyvän jollain lailla edellä sanottuun: »ajatusyhteydestä johtuu, että uutta ilmaiseva subjekti on lauseen alussa» (s. 362). Samoin Lindén toteaa, että sellaisissa finiittiverbillä alkavissa eksistentiaalilauseissa, jotka toimivat kerronnan tai kuvauksen osana tai vastauksena, lauseen alkuun sijoittuva verbi tuntuu sitovan lauseen edellä mainittuun.

Artikkelinsa toisessa osassa Lindén tarkastelee epäsuoria väitelauseita, jotka hänen havaintonsa mukaan ovat epäsuoria eksistentiaalilauseita harvinaisempia. Epäsuorille väitelauseille samoin kuin myös epäsuorille eksistentiaalilauseille on kirjoittajan mukaan tyypillistä, että lausetta aloittaa sellainen adverbiaali tai finiittiverbi, joka ilmaisee jotain jo edellä esitettyyn liittyvää. Näissäkin tapauksissa sanajärjestys siis perustuu siihen, että »puhujaa ottaa lähtökohdaksi sen, mikä joko aikaisemmin sanotun perusteella tai yleisesti on tuttua, ja esittää sitten sitä koskevan kerrottavansa» (s. 366). Lisäksi Lindén esittää oletuksen, että väitelauseiden sanajärjestykseen vaikuttavat myös lauseen predikaatin ominaisuudet ja predikaattiosan rakenne.

Lindén siis siirtää analyysinsa painopistettä subjektin ja predikaatin painollisuudesta yleisempään tarkasteluun siitä, miten uusi ja vanha tieto jakautuu lauseessa ja miten sanajärjestykseen vaikuttaa lauseen kytkeytyminen edellä olevaan kontekstiin.

LOPUKSI

Viimeinen Lindénin sanajärjestystä käsittelevä artikkeli »Suomen kielen sanajärjestysuudistuksesta ja sen toteutumisesta käytännössä» ilmestyi vuonna 1969. Sen aluksi Lindén toteaa, että suomen kirjakielen sanajärjestystä on 30-luvulta alkaen uudistettu määrätietoisesti: verbinmääritteellä alkaviin lauseisiin ja jälkilauseisiin on pyritty vakiinnuttamaan sellainen käytäntö, jossa sanajärjestys olisi suora, jos subjekti on definiittinen, mutta epäsuora, jos subjekti on indefiniittinen — tai jos subjekti on definiittinen mutta sille tulee tavallista suurempi paino. Lindénin näkemys on kuitenkin se, ettei tällaista subjektin painollisuuteen tai painottomuuteen perustuvaa käytäntöä ole saatu vakiintumaan kirjakielen siksi, että painollisuus on hyvin suhteellinen käsite: »Subjektin painoon perustu-

valta sanajärjestyssäännöltä puuttuu kieliopin säännölle ominainen täsmällisyys, ja siksi siitä ei ole riittävästi tukea kirjoittajalle eikä myöskään sille, jonka tehtävänä on tarkastaa ja oikaista toisen tekstiä.» (S. 111–112.)

Lindén lähtee siis liikkeelle oletuksesta, että ne inversiota koskevat oikeakielisyysohjeet, jotka Saarimaa muotoili Kielenoppaaseensa (1947) olivat säilyneet lähes muuttumattomina voimassa. Vuosisadan puolivälin jälkeen fennistit näyttävät kuitenkin yleisestikin hylkäävän näkemyksen, että subjektin spesies määräytyisi subjektin ja predikaatin keskinäisestä järjestyksestä. Muun muassa Osmo Ikola ilmoittaa selvästi kannakseen sen, ettei sanajärjestys — edes yhdessä painotuksen kanssa — ilmaise spesiestä (1954: 242). Penttilä kuvaa puolestaan kieliopissaan (1957) painotuksen, spesieksen ja sanajärjestyksen suhdetta hyvin väljästi (§ 489–492) viitaten lähinnä siihen, millaiseen kohtaan painollinen predikaatti tai spesiekseltään definiittinen tai indefiniittinen subjekti tavallisesti sijoittuvat. Myöskään Lauri Hakulisen Suomen kielen rakenne ja kehitys -teoksen vuonna 1961 ilmestyneessä painoksessa ei enää mainita sanajärjestystä spesiestä ilmaisevien keinojen yhteydessä. (Ks. myös Vilkuna 1992: 179–185.)

Lindénin tutkimuksilla on siis todennäköisesti ollut paljonkin vaikutusta fennistien käsitykseen suomen kielen sanajärjestyksestä. Hänen hillityn kitkerän näkemyksensä sanajärjestystä koskevien säännösten ja kuvausten jämähtyneisyydestä, kaavamaisuudesta ja toisaalta epämääräisyydestä tekee kuitenkin ymmärättäväksi se, että hän oli aikansa fennisteistä ainoa, joka pyrki määrätietoisesti pohjaamaan sanajärjestystä koskevat päätelmänsä systemaattiselle empiiriselle analyysille. Kielioppien sanajärjestystä koskevis- sa kommentteissa Lindénin artikkeleihin ei viitata ja käytännön oikeakielisyyystyössä nojattiin todennäköisesti hyvinkin pitkään Setälän ja Saarimaan ohjeisiin³. Lindénin empiirisen tutkimuksen merkitys nousi dokumentoidusti näkyviin vasta niissä laajemmissa ja yksityiskohtaisemmissa suomen kielen sanajärjestystä käsittelevissä tutkimuksissa, joita ilmestyi 70-luvun puolivälin jälkeen (esim. A. Hakulinen 1975, 1976; Heinämäki 1976, Vilkuna 1989).■

Kirjoittajan osoite:

Suomen kielen laitos, PL 3 (Fabianinkatu 33), 00014 Helsingin yliopisto

Sähköposti: *Liisa.Raevaara@helsinki.fi*

LÄHTEET

HAKULINEN, AULI 1975: Sanajärjestyksen eri tehtävistä. – Virittäjä 79 s. 85–92.

——— 1976: Suomen sanajärjestyksen kieliopillisista ja temaattisista tehtävistä. – Suomen kielen generatiivista lauseoppia 2. Reports on Text Linguistics. Turku.

HAKULINEN, LAURI 1946: Suomen kielen rakenne ja kehitys II. Otava, Helsinki.

——— 1949: Sanajärjestyksemme tutkittavuudesta. – Virittäjä 53 s. 346–49.

——— 1950: Edellisen johdosta. – Virittäjä 54 s. 353.

³ Vasta 70- ja 80-luvun kielenoppaissa sanajärjestystä koskevat ohjeet ovat muuttuneet lähinnä väljiksi suosituksiksi (ks. esim. Ikola 1977: 160–165; Itkonen 1982: 90–93)

- HEINÄMÄKI, ORVOKKI 1976: Problems of basic word order. – Nils Erik Enkvist & Viljo Kohonen (toim.), Reports on text linguistics: approaches to word order. Meddelanden från Stiftelsen för Åbo Akademi Forskningsinstitut 8. Åbo.
- IKOLA, OSMO 1954: Suomen lauseopin ongelmia. – Virittäjä 58 s. 209–245.
- 1977: Kielioppi ja kielenopas. – Osmo Ikola (toim.), Nykysuomen käsikirja. Weilin+Göös, Espoo.
- ITKONEN, TERHO 1982: Kieliopas. Kirjayhtymä, Vaasa.
- KARVONEN, PIIRJO 1993: Unelma paremmasta eilisestä: harha menneisyyden puhtaasta kielestä. – Virittäjä 97 s. 88–96.
- KETTUNEN, LAURI 1949: Hyvää vapaata suomea. Gummerus, Jyväskylä.
- LINDÉN, EEVA 1947: Suomen kielen sanajärjestyksestä. – Virittäjä 51 s. 324–31.
- 1952: Inversio verbinmääräyksellä alkavissa lauseissa. – Virittäjä 56 s. 89–93.
- 1959: Hypotaktisen sanajärjestyksen tehtävistä lounaismurteissa. – Virittäjä 63 s. 252–65.
- 1963: Kieltolauseen sanajärjestyksestä suomen kirjakielessä. – Virittäjä 67 s. 214–25.
- 1967/1968: Inversiosta ja lausepainotuksesta. – Virittäjä 71 s. 359–67 ja 72 s. 17–25.
- 1969: Suomen kielen sanajärjestysuudistuksesta ja sen toteuttamisesta käytännössä. – Virittäjä 73 s. 105–117.
- PENTTILÄ, AARNI 1957: Suomen kielen kielioppi. WSOY, Helsinki.
- SAARIMAA, E. A. 1930: Huonoa ja hyvää suomea. WSOY, Porvoo.
- 1947a: Kielenopas. WSOY, Porvoo.
- 1947b: Sanajärjestyksestä ja painotuksesta. – Virittäjä 51 s. 331–334.
- SADENIEMI, MATTI 1949: »Hyvää vapaata suomea» (arvostelu Lauri Kettusen kirjasta Hyvää vapaata suomea). – Virittäjä 53 s. 340–345.
- SETÄLÄ, EEMIL NESTOR 1891: Suomen kielen lauseoppi. Kolmas painos. K. E. Holm, Helsinki.
- 1883: Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- VILKUNA, MARIA 1989: Free word order in Finnish. Its syntax and discourse functions. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1992: Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnassa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.